

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?
HÖLDERLIN

Nº 48 november 2001

TANKEN ER EN AMORF MASSE

- Forskellige idéer om sproget

Thomas Krogsbøl

Folk snakker, det er et veletableret faktum, de snakker og de snakker og tager det som den selvfølgeligste ting i verden. Men hvad er sproget? Hvor kommer ordene fra? Hvem fandt på dem? Forskellige teorier er blevet fremsat om sprogets oprindelse:

En af dem kaldes vov vov-teorien: her går det ud på at de første ord skulle være opstået som efterligninger af lyde i naturen. En anden kaldes for hiv ohoj-teorien og går ud på at ordene skulle være opstået som ledsagelse til udførelsen af rytmiske arbejder. Så er der pyh-teorien som går ud på at de første ord var udråbsord fremkaldt af smerte eller stemninger. Alle disse nævnte idéer kan faktisk føres tilbage til den græske filosof Platon – undtagen den måske lidt mere avancerede hiv ohoj-teori som stammer fra den tyske sprogforsker Ludwig Noiré - men som man måske kan høre på de kælenavne, man har givet teorierne, så er det ikke en diskussion der tages særlig alvorligt af den moderne sprogvidenskab. Sprogvidenskab er en hardcore empirisk videnskab, og teorier om sprogets opståen har det ved sig, at de er meget svære at bevise.

I Bibelen får Adam besked på at give dyrene navne (1 mos., 2, 19-20): ”Og Gud herren havde gjort af jorden alle vilde dyr på marken og alle himlens fugle og ledte dem til mennesket for at se, hvad han ville kalde hvert; og alt det, som Adam kaldte hver levende sjæl, det var dens navn. Så gav Adam alt kvæget og himlens fugle og alle vilde dyr på marken navne.”

Kirkefaderen Augustin var ikke kommet meget længere i 300-tallet. I hans *Bekendelser* hedder det (I.8): ”Det fæstnede sig i min hukommelse, når man nævnede ting ved navn og derefter flyttede de samme ting. Jeg så og huskede, at man kaldte tingene med de lyde, der blev brugt, når man viste dem frem; og at det var det, man ville, fremgik af bevægelserne. Det er jo alle folks naturlige sprog, der består af mimer og gebærder, af blikke og stemmeføring til at angive sindsstemninger, idet man enten beder om noget, besidder, afviser eller undgår det. Sådan forstod jeg efterhånden, hvad de ord betød, som

jeg ofte hørte brugt i bestemt forbindelse i forskellige sætninger, og jeg begyndte selv at bruge dem for at udtrykke mine ønsker, så snart min mund havde vænnet sig til lydene”.

Vi bemærker her at Augustin går lidt videre end Biblen, idet han knytter ordenes begyndelse til viljen: man lærer sig at tale fordi man ønsker at opnå et eller andet, at bede om, besidde, afvise eller undgå tingene. Viljen kunne man også kalde begær, og så lyder det mere moderne, men den kristne Augustin ville nok have våndet sig ved et sådant ordvalg. Hele hans bog har jo netop menneskets frie vilje som sin pointe: at det står mennesket frit for at vælge mellem det onde og det gode, og at det er deri vi ligner Gud. Men Gud nåde og trøste den der vælger forkert!

Men Bibelen og Augustins fremstillinger af sproget ligner hinanden deri, at begge d’herrer Gud og Augustin forestiller sig en slags 1:1 forhold mellem sproget og verden: altså, her har vi tingene og her har vi deres navne, og så er det ellers bare at sætte klodserne sammen, og så har vi en perfekt afbildning af verden, efter naturen. Men hvad ville d’herrer have sagt til et ord som ’og’, eller ’at’ eller ’hvis’ eller ’så’ eller ’eller’. Adam fik øje på et ’og’ eller et ’eller’ og bestemte at det skulle hedde ’og’ eller ’eller’? ’Og’ er faktisk et ret abstrakt ord, og ’hvis så’ er en mindre ligning. Disse biord er logiske forbindere og udtrykker logiske relationer mellem sætningernes øvrige dele, altså, hvis A og B, så ikke A eller B, og al den slags der lyder frygtelig indviklet, men som vi i virkeligheden behersker til fulde når vi benytter os af dagligsproget og i øvrigt på nogenlunde vis er i stand til at formulere os. Når man taler overholder man faktisk grammatiske og logiske regler, som måske aldrig bliver den talende person bevidst.

En egentlig sprogvidenskab dukker først op i nyere tid. I oldtiden interesserede man sig for de beslægtede emner logik og retorik, og i middelalderen gik skolastikernes projekt ud på at sammentænke Aristoteles med kristendommen, Aristoteles der netop interesserede sig for logikken. Det er ham der har formuleret kontradiktionsprincippet, altså dette at hvis vi vil have, at vores påstand skal gælde for at være sand, så må vi ikke modsige os selv (det er jo ikke alt hvad vi går og siger som nødvendigvis skal opfattes som sandt eller falskt, hvis jeg fortæller en vittighed er det f.ex. ikke relevant, men nærmere naivt at spørge om den er sand). Men når vi anvender logisk, praktisk sprogbrug, så gælder kontradiktionsprincippet. Og det er sådan set hele essensen af logikken, det er hvad vi har fundet ud af indtil nu angående dét emne. At vi ikke må modsige os selv. Det sjove er at man ind imellem godt kan få det indtryk, at folk før Aristoteles ikke rigtig var klar over at de ikke måtte modsige sig selv, altså, selvfølgelig har folk på et eller andet dagligdags, praktisk plan nok været klar over at en person normalt ikke kan befinde sig mere end et sted ad gangen o.s.v., men når de skulle formulere sig mere abstrakt om verden, så de ikke noget problem i modsigelsen, f.ex. står der i selvsamme 1. mosebog jeg citerede før, at Gud er alvidende, og lige efter står der minsandten at han havde glemt slangen. Hvordan kan man være alvidende og så glemme slangen? Det hænger jo ikke sammen! I moderne tid ville den vågne forlagsredaktør straks kaste sig over den slags. Men det kan jo være mystikerne har en forklaring på det, noget med at Gud måske bare lod som om han havde glemt slangen? Eller at Gud for at være fuldkommen også skal besidde egenskaben ’glemsel’? Eller hvad ved jeg?

Når jeg taler så meget om logik, så er det fordi det for mig at se hænger sammen med dagens hovedperson, helten i denne forelæsning, den schweiziske lingvist Ferdinand deSaussure (1857-1913). Studiet af logikken berører til en vis grad det, som Saussure kom til at betyde for sprogvidenskab. Jeg sagde før at sprogvidenskab er en hardcore

empirisk videnskab, d.v.s. det som de fleste sprogforskere foretager sig, er noget virkelig nørdet noget med at indsamle ord og bøjningsformer, og det som primært optog de første mange generationer af sprogforskere var sprogenes historie, altså, hvordan lød dansk i middelalderen, hvilke lydforskydninger fandt sted ved overgangen fra urgermansk til oldnordisk? Og det store fantasmatisk projekt var rekonstruktionen af det oprindelige indoeuropæiske ursprog, altså, man har prøvet at følge de indoeuropæiske sprogs udvikling baglæns, tilbage imod det første oprindelige indoeuropæiske sprog, som angiveligt ligger til grund for næsten alle moderne europæiske, nordindiske og centralasiatiske sprog. Men dette indoeuropæiske grundprog er en ren konstruktion, der kendes ingen kilder affattet på dette sprog. Det sprog der menes at komme tættest på ursproget er sanskrit, et for længst dødt sprog der i Indien dog er blevet holdt i live som helligt skriftsprog, ligesom man i middelalderen anvendte latin i Europa, skønt ingen længere talte det.

Det kan alt sammen være meget godt, mente Saussure, men al denne botaniseren af sprog og disse historiske studier siger os jo egentlig ikke noget om sprogets natur, om hvad sproget i grunden er for en størrelse. Og han var betænkelig ved forestillingen om det ene ursprog. Hele tankegangen bag denne jagt på udspringet baserer sig jo på den gamle opfattelse, som vi kender fra Bibelen og Augustin, af sproget som en nomenklatur, som en samling af navne på ting. For hvad er det egentlig der er så interessant ved dette første grundprog? Er det ikke netop forestillingen om at man ved at finde de første oprindelige ord ligesom kommer tættere på tingene, måske endda tættere på Adam, at det første sprog ligesom var rigtigere, og at det senere når det vandrede videre fra mund til mund var blevet forvansket?

For det første, sagde Saussure, er det en temmelig etnocentrisk tankegang (det ord tror jeg ikke Saussure brugte, men meningen er klar nok:) Der findes så mange andre sprogfamilier i verden end lige den indoeuropæiske, skulle disse sprog være mindre oprindelige eller hvad? Hvorfor havde man indrettet grammatikken, så den kun lod sig anvende på indoeuropæiske sprog? For at forstå sprogets natur må vi altså tænke et niveau dybere end grammatikken, findes der strukturer som udgør et fælles grundlag for alle sprog? Hvilket leder mig frem til det andet: For det andet er sproget ikke en nomenklatur, det er et system. Hvis vi nu et øjeblik glemmer sprogenes historie og de enkelte ord, forstået som navne på ting, i deres forskellige udviklingsstadier, hvis vi ligesom studerer sproget på tværs i stedet for på langs, hvis vi studerer et øjebliksbillede af hele sproget, det store system af ord som findes lige nu, så kan vi få en idé om sprogets natur. Vi kunne også beskrive det lidt mere abstrakt: det der skal undersøges er de repetitive elementer i objektets 'adfærd'. Går man udelukkende historisk til værks, vil man opfatte ændringer i sproget som enkeltstående, singulære og ikke-repetitive hændelser, der til sammen danner forestillingen om et afsluttet historisk forløb, ikke mindst afsluttet fordi man har gjort et idealt ursprog til 'årsag', der skal forklare alle senere ændringer.

Men sproget er altså et system, ordene får egentlig ikke deres betydning i kraft af deres forbindelse til tingene, de får betydning ved deres relation til de andre ord. Hvis vi ikke forstår et ord, beder vi om at få det forklaret, vi forstår ord ved hjælp af andre ord. Sproget er et system af forskelle, vi forstår ordene i kraft af deres forskellighed fra andre ord, og jo flere ord man kender, jo flere forskelle indfører man, jo mere skelner man mellem dit og dat. Men de enkelte dele, de enkelte ord, er egentlig ingenting i sig selv, de betyder noget i kraft af deres plads i systemet. Det er ligesom hvis man er på telttur og rigtig keder sig og vil spille skak og så mangler man en skakbrik, så tager man bare en

ølkapsel i stedet og siger at det er en springer, denne briks betydning, dens funktion, ligger ikke i dette at den er udformet som en lille hest, men i dens relation til de øvrige brikker.

Derfor, siger Saussure så, er tegnene arbitrære, d.v.s. vilkårlige. Der er ikke noget i lyden af ordet 'hest' der har noget at gøre med det hersens fribende, ret store pattedyr. På andre sprog kalder de det noget andet, på tysk hedder det 'pferd', på fransk 'cheval' og på kinesisk et eller andet helt forfærdeligt, og det fungerer ligeså godt for dem, den ene lyd kan såmænd være ligeså god som den anden. Men, kommer der straks nogen og siger, hvad så med de lydefterlignende ord, det såkaldte 'onomatopoietikon', vov-vov, tøf-tøf og rap-rap og den slags. Tja, på spansk siger de guau-guau og på engelsk bow-wow når de mener vov-vov. Der er forskel, men okay, også en vis lighed, og selvfølgelig, man kan da godt, et ord som 'mumle' minder forbløffende om dét, det skal afbilde. Men disse tilfælde er enkeltstående, det store flertal af ord er ikke lydefterlignende. Hvad skulle et ord som 'kulturradikal' i givet fald være en efterligning af? Er det sådan det lyder når Klaus Rifbjerg kommer gående eller når han sætter sig ned?

Tegnene er vilkårlige, altså, de har ikke nogen direkte forbindelse til tingene, de er ikke usynlige etiketter på tingene. Tegnene optræder faktisk som om de er ret selvstændige i forhold til virkeligheden. Men hvad er tegnene så, er de sådan nogle løsrevne atomer der fiser rundt og er skidelige glade med tingene eller hvad? Nej, så galt er det forhåbentligt ikke. Tegnet, siger Saussure, er en enhed af udtryk og indhold (signifié og signifiant, Rip, Rap og Rup). Lad os prøve at høre hvad han selv siger – nå nej, det er jo oversat, så er det jo ikke lige ham selv der siger det, det er sådan set bare noget vi leger, men hør alligevel: "Sprogtegnet forbinder ikke en ting med et navn, men et begreb med en lydfigur. Denne sidste er ikke den materielle lyd, som er en rent fysisk ting, men det psykiske indtryk af lyden, den forestilling derom, som vore sansers vidnesbyrd giver os. Den er af sansemæssig natur, og når vi af og til omtaler den som "materiel", så er det udelukkende i denne betydning og i modsætning til den anden associationsterm, begrebet, der sædvanligvis er mere abstrakt. Lydfigurerens psykiske natur træder tydeligt frem, når vi anskuer vor egen anvendelse af sproget. Uden at bevæge læber eller tunge er vi i stand til at tale med os selv eller at recitere vers i vort stille sind." Ordet 'hest' er altså psykisk, kulturradikalismen er psykisk, og tegnet har to sider, en lydfigur af 'sansemæssig natur', dvs. man kan faktisk ligesom sanse lyden inde i sit hoved uden egentlig at høre en lyd overhovedet, en lydfigur og et begreb. Ordene er navne på begreber snarere end på ting, og alting er med et blevet ret psykisk.

Vi får nu et billede af sproget som en art selvstændig organisme, selvstændig i forhold til tingene/objekterne, og til en vis grad også selvstændig fra os selv, et system. Det er en skelsættende tanke, dette her, hvis man følger den til bunds. Det gør Saussure sådan set ikke. Han var sprogvidenskabsmand og ikke erkendelsesteoretiker, han kastede sig ikke ud i at prøve at forklare, hvor forbindelsen mellem ordene og virkeligheden så skulle knyttes, hvori forbindelsen mellem talen og det vi taler om består. For den ville vi jo sådan set gerne beholde, ikke sandt? For hvad er ellers meningen med at stå her og snakke, hvis det er det rene spind det hele? Og hvis det er det rene spind det hele, hvordan kan jeg så vide at teorien her ikke også er det rene spind? Hvordan kan jeg vide at lige netop den passer når alt andet ikke passer? Og hvis den ikke passer så passer alting måske alligevel? Men forbindelsen må man altså selv prøve at forestille sig så godt man nu kan.

Nå men, projektet her gik altså ud på at lave en teori om sprogets natur. Hertil fandt Saussure den traditionelle grammatik uegnet. Den var konstrueret til de

indoeuropæiske sprog og kunne altså derfor ikke anses for dækkende. I den traditionelle grammatik inddeler man materialet i morfologi og syntaks. Morfologien er læren om ordklasser og bøjningsmønstre. Syntaks drejer sig om leddenes funktion i sætningen, den lineære orden leddene skal følge. Men, siger Saussure, et ords bøjning kan ofte kun forstås på grund af dets funktion i sætningen, ord og sætning kan ikke sådan skilles ad, inddelingen i morfologi og syntaks er arbitrær.

Men altså, siger Saussure, sprogets natur er dette at klassificere systematisk og danne et system af forskellige tegn, der svarer til forskelligt indhold. Sproget er et klassifikationsprincip, og det som Saussure finder er de to naturlige klassifikationsprincipper, d.v.s. de klassifikationsprincipper der ligger til grund for alle sprog, dem kalder han ikke morfologi og syntaks, men i stedet de syntagmatiske og de associative forbindelser.

De associative forbindelser er så at sige den rumlige organisering af sproget. Det er de tegn du får op på nethinden med det samme, når du hører andre tegn. Associative forbindelser kan udløses både på indholdsplanet eller på udtryksplanet. F.ex. hører man ordet ko, tænker man måske på sko fordi man har et par nye sko på der klemmer og man har ondt i fødderne. Den slags affektive associationer er ikke usædvanlige. Tænker man måske på noget ulystfyldt, så udløser det måske en association til noget lystfyldt, ah, vi skynder os at tænke på sex eller mad eller noget andet rart. Der findes et ubegrænset antal associative forbindelser, de udgør et stort potentielt system.

De syntagmatiske forbindelser er så at sige den tidslige organisering af sproget, det er når tegnene forbindes i forløb, i en virkelig og ikke bare en potentiel serie. Det lineære i syntagmet indebærer at to elementer ikke kan udtales samtidigt, modsat associationerne der er rumlige. Altså, man kan måske forestille sig det her som at de syntagmatiske forbindelser kører sådan her vandret afsted \rightarrow , og at de associative forbindelser går sådan her lodret \uparrow . Det er alle de forbindelser der er til andre uudsagte, potentielle tegn, hvormed vi sådan set forstår de sagte. Vi kunne måske også tydeliggøre det ved at drage en parallel til forholdet mellem sprog og billede. I sproget, i litteraturen og i musikken for den sags skyld har man forløb der udfolder sig i tid, altså, man starter på side 1 og så går der så og så mange timer før man er færdig med bogen. Modsat billedet hvor man i højere grad tager det hele ind samtidigt, og først derefter giver sig til at studere detaljerne nærmere. I bogen kommer detaljerne først og billedet danner sig først efterhånden, det er derfor forfattere nogle gange virker lidt nørdede på andre folk.

Men tilbage til sagen: Saussure mener at de syntagmatiske og de associative forbindelser er de eneste to naturlige klassifikationsprincipper. Ordret hedder det: ”Disse forbindelser er de formningsprincipper, der opstår mellem to amorfe masser: tanke og lyd”. Altså, sproget er en form imellem to formløse masser: ud af lydenes samlede mængde, en kaffekop der falder på gulvet, et flæskesvær der knaser og en eller anden der går og fløjter på gaden – og alle de lyde der fremkommer ved forskellige bevægelser af strubehoved, ganesejl og læber – ud af denne formløse masse af uensartede lyde dannes en række vilkårlige, eller arbitrære, tegn. Og omvendt dannes der ud af tanken sætninger eller blot forbindelser af ord, som bliver til ved hjælp af de to nævnte formningsprincipper. Her må man også forestille sig en ret rodet masse af forskellige impulser. Altså, impulserne kommer nok andetsteds fra, det er ikke sproget der begærer noget, det er jo et system, og systemer er kolde, det er os der begærer, men det er i sproget at tingene sker, at de får facon. Også vores drømme er jo sprog. Freud var faktisk semiotiker, i sin bog om

drømmetydning opstiller han en tegnteori, han beskriver netop drømmeverdenen som et tegnsystem. Det underbevidste er organiseret som sprog.

Og efter at Saussure havde påpeget den i grunden temmelig ligefor og oplagte antagelse at sproget ikke var en nomenklatur, men et system, så var der også åbnet op for at beskrive andre områder som tegnsystemer. Tøj f.ex. kan udemærket beskrives som en slags tegnsystem, kropssprog, høflighedsformer o.s.v. kan alt sammen beskrives som tegnsystemer. Saussure har haft en vældig betydning for både antropologien og psykologien, og efter ham får man et fransksprog fænomen inden for tænkningen der kaldes strukturalismen. Meget groft sagt kan man sige, at det er en form for tænkning der efterspørger de uskrevne regler. De ting der er så banale og ligefor at vi ikke kan få øje på dem, fordi vi så at sige er nedsunkne i dem. De uskrevne regler kunne man også kalde strukturer. Det er en tænkning som ikke vil kalde sig for filosofi, den vil snarere opfatte sig selv som en undersøgelse af hvad filosofi og videnskab overhovedet er for størrelser (som Foucault har gjort det), det er mere bevidsthedsformen bag fænomenerne der interesserer, hvilke bevidsthedsformer svarer til hvilke diskurser?

Et af de mere konkrete resultater af strukturalismen var det såkaldt udvidede tekstbegreb inden for litteraturvidenskaben, altså dette at man holdt op med kun at læse litterære tekster og gav sig til at studere alle mulige andre slags tekster, brugsanvisninger, dameblade, skolebøger, whatever, netop med henblik på at afdække de ubevidst reproducerede ideologiske og mytologiske lag i teksterne. Disse idéer havde man ikke mindst fra Roland Barthes' bog *Mytologier* fra 1957 (overs. til dansk). Det er en rigtig god bog at læse hvis man gerne vil prøve at fatte noget om hvad dette strukturalistisk-semiotiske uvæsen i grunden skal gøre godt for. Det er slet og ret en begavet kulturanalyse han der udfolder, omend mange af de fænomener han analyserer er lidt specifikke for Frankrig i 50'erne.

Men for at gøre Saussure færdig. Semiotik eller semiologi som det også er blevet kaldt, er ikke det samme som strukturalisme. Strukturalisme, post-strukturalisme og post-hvad har vi er retninger, semiotik er et fag. Semiotik er læren om tegnenes liv i samfundet, sådan formulerede Saussure det. Læren om tegngiving i kommunikation og erkendelse, kunne man også sige. Ordet er græsk og stammer fra lægevidenskaben, her var det læren om symptomer, om sygdomstegn.

Og tegnenes liv i samfundet, hvad skal det nu sige? At tegnet opfattes som et socialt fænomen, da det indgår i tegnsystemer, der ikke er afhængige af det enkelte individs evner og vilje, men er et resultat af kollektivets 'semiologiske vaner'. Sproget er ikke noget vi opfinder som enkeltpersoner, som subjekter, det er heller ikke noget der kommer naturligt til os fra tingene, fra objekterne, sproget går forud for både subjekt og objekt og distribuerer begge dele, vi kan aldrig tænke os ud af det. Hvis vi vil ud af det, er det helt andre ting vi skal foretage os. Sproget er en institution, en social institution der er forskellig fra andre sociale institutioner såsom den juridiske eller politiske. De øvrige institutioners foranderlighed er af en anden karakter end sprogets. Man kan ændre noget ved afstemning og beslutning, men sproget kan man ikke beslutte at ændre. Sproglige ændringer er resultat af de sociale kræfter i kommunikationen. De 'kræfter' der er på spil i sprogbrugen er de små forandringer som brugen af sproget hele tiden fører med sig.

Jeg'et er også en institution iflg. samme tankegang i en lidt nyere, lidt radikaliseret udgave, for i og med vi kalder os 'jeg' og placerer os som subjekt i sætninger, så er det den sociale institution sproget der har fået plads i os og nu dirigerer os på plads, definerer os

selv. Ligesom tegnene defineres ved deres forskellighed fra andre tegn, altså er uden positivt givne træk, ligesådan definerer vi ikke os selv ud fra os selv eller af os selv, vi definerer os selv ved at sammenligne os selv med andre og derved konstatere forskellighed, identitet er i høj grad et negativt formuleret fænomen, det er svært at sige hvad vi er, men vi ved i hvert fald hvad vi ikke er. ”I andre lande bor de i huler og slås hele dagen/de varme lande er noget lort,” tror jeg Shubidua synger i deres forslag til en slags nationalsang, underforstået: sådan er vi i hvert fald ikke her i Shubiduas bevidsthedsform.

Det kan man opleve i meget modernistisk litteratur, dette at sproget opleves som en slags vibrerende organisme af en eller anden art der trænger ind i personen, noget udefrakommende og måske farligt. Et af de mere kuriøse eksempler er den uopslidelige drengerøvsklassiker William S. Burroughs', der hævdede at sproget var et virus fra det ydre rum, og som lavede cut-up for at destruere de hemmelige koder i sproget o.s.v. Vi kunne nævne Per Højholt, hvis forfatterskab i 60'erne nærmest gik ud på at undslippe sproget, tekster der bevidst obstruerer ethvert tilløb til normal betydningsdannelse (fx. *Turbo*, *Min hånd 66* og *Show*). Vi kunne nævne nogle sindssygt smukke lyriske digte af Johannes L. Madsen i samlingen *Nedspildt spruttende af syre* fra 1969, der alle sammen ved en nærmere inspektion viser sig at være automatiske systemtekster, det skjuler sig bare umiddelbart bag den stærkt kolorerede lyriske facade i disse digte.

Et lidt nyere eksempel på en digter der har interesseret sig for de sproglige ting, er amerikaneren Lyn Hejinian (f. 1941), som for nylig var i København i forbindelse med poesifestivalen *In the Making*. Hun er som andre af sin art stærkt kritisk indstillet over for metaforen, d.v.s. over for billedsproget der traditionelt spiller en stor rolle i digtningen. Billedsprog er dog ikke kun digtningens domæne. Fx. ordsprog og bonmot'er er som oftest billeder, ”flyv ikke højere end vingerne bærer”. Jamen, er vi fugle eller hvad? Det interessante er, at det netop er den slags basale metaforer som konstituerer det normale, borgerlige jags selvforståelse. Altså, vi kan hver især have en stor specialviden om geologiske aflejringer fra jura-tiden eller retsvæsenet i Frankrig eller fladens betydning i den moderne kunst, men når vi skal formulere vores livsprojekt, forfalder vi ofte til at bruge sådanne metaforer: ”Højt at flyve, dybt at falde”, ”Man kan ikke blæse og have mel i munden”, ”Man kan ikke sætte sig mellem to stole” eller ”Det stille vand rinder dybest”. Eller mere moderne varianter: ”Leve livet i overhalingsbanen”, ”Lev stærkt, dø ung” eller ”Stiv pik og håret tilbage” o.s.v. Når vi skal beskrive vores liv, benytter vi os i høj grad af sådanne billeder der reducerende omskriver dét, som det handler om.

Politiske talere er også yndere af billedsprog, og i Hejinian's personlige historie var det i høj grad dét, som satte hende i gang kunstnerisk. Når hun under Vietnamkrigen hørte en politiker sige: ”Nu skal vi holde fast,” og det som han i virkeligheden mente, var at nu skulle vi give slip, nemlig på de bomber der skulle smides. Det digteriske projekt, som er Hejinian's og i det hele taget kendetegnende for den amerikanske ’language poetry’, er forvridningen og forvrængningen af den slags falske ’truismes’ med det formål at påpege sammenhængen mellem sprog og bevidsthed og nødvendigheden af at prøve at formulere sig på en mere åben måde. ”...vi fører det liv, fordi det er læsset som et muldyr.”

I sine tekster undersøger Hejinian hvordan sproget påvirker os, og når hun i sin kendteste bog *MyLife*, skriver om sit eget liv, undersøger hun hvordan sproget organiserer hendes erindringsstof. Der er ingen ’ren’ erindring, ligesom der heller ikke er nogen ’ren’ nutid. Dvs. digtet er nok erindrende, der er faktisk kød på det der skrives, men det er også et vidnesbyrd om den tid, hvori det bliver skrevet: ”Til en vis grad er en sætning nødt til at

være hele historien.” Hele livet er nærværende i hvert enkelt af dets momenter, der dannes et mønster som man selv er centrum for, samtidig med at det er én selv der genskaber det hvert øjeblik, dog uden at man er i stand til at undslippe det. Livet som et system af forskelle? Digtet som en stil man ikke kan gøre sig fri af?

Måden som *My Life* er komponeret på, er typisk for language poetry i sin systematiske tilgang. Da bogen blev påbegyndt i 1978, var forfatteren 37 år gammel. Så skrev hun 37 tekster, én for hvert år af hendes liv, på hver 37 sætninger. Den udkom i 1980. Da bogen genudsendtes i 1987 havde Hejinian i mellemtiden udvidet bogen til 45 tekster på hver 45 sætninger, og efter sigende skriver hun stadig på den. Bogens stil er forløb af figurative associationer (en tante er ved at falde i søvn og nikker med hovedet, næste ting er en mekanisk fugl o.s.v.) iblandet bestemte sætninger eller fraser der gentages i mange af teksterne som en slags refræner eller ledemotiver.

Lad os til slut få en lille smagsprøve fra tekst nr. 21, *Vi husker de gales tålmodighed, deres kærlighed til detaljen*:

”Landet om sommeren, hvor de runde bakker var spættede og tørre og mindede om en gul køter, var, hvad man kunne kalde et beskidt landskab, med bakkerne farvet af den støvede, nøgne jord snarere end af græs, men for mig var det sådan landet rigtig skulle se ud. Jeg havde idealiseret nybyggerlivet, at slå rødder. Kendt for dets loper. Man kunne røre indholdet i deres hemmeligheder, roserne i deres adfærd. A) Tag et vue over hele B) plænen og bemærk C) hvordan skyggerne tæt ved D) forøger lyset. Man vidste ikke hvad man skulle give en ung kvinde. Vandmænd er nogle, der ror i både. De hører ikke et ord af alt det her, ligger og flyder som buttede fugle på vandet...”

LITTERATUR:

Lyn Hejinian: *Mit liv*, Borgen 2001 (1980+1987)

Anne Marie Dinesen: *Grundbog i semiotik*, Akademisk forlag 1994

Pierre Guirard: *Semiologi*, Carit Andersens Forlag 1975

Ferdinand de Saussure: *Lingvistikens objekt* in *Strukturalisme*, Rhodos 1969

Louis Hjelmslev: *Sproget*, Berlingske forlag 1963

Sigmund Freud: *Drømmetydning* (1900)